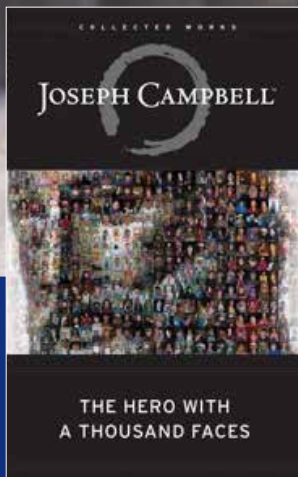

uit de boekenkast

Campbell, J. (1949).
The Hero with a Thousand Faces.
New York: Pantheon Books.

De weg van de held

Mijn vader was psychotherapeut en als hoogleraar verbonden aan de Universiteit van Utrecht. Ik heb zijn boekenkast geërfd, met daarin werk van veel beroemde en beruchte psychologische en filosofische denkers. Als ik de omslagen bekijk, vraag ik me af wat wij coaches kunnen leren van deze grote denkers. Voor deze artikelenreeks pak ik elke keer een ander boek uit de kast om antwoord te vinden op deze onderzoeksvraag. Ik nodig je graag uit om deel te nemen aan deze speurtocht, in dialoog met onze traditie.

AUTEUR: JIKKE DE RUITER

Narratief ingestelde coaches en spirituele denkers gebruiken graag de metafoor van 'de weg van de held' in hun werk. Zo leggen we uit wat een dapper mens ondergaat aan weerstanden, maar ook ontvangt aan hulpbronnen, wanneer hij zijn levensweg of zijn spirituele zoektocht gaat. Omdat we de bron van deze metafoor nauwelijks nog kennen, pak ik het boek uit de kast waarin deze overkoepelende verhaalstructuur wordt uitgelegd. Joseph Campbell, hoogleraar mythologie en schrijver (1904 – 1987) ontdekte dit patroon door verhalen en mythen uit alle culturen naast elkaar te leggen en kwam zo op een overal terugkerende cyclus – de eeuwige worsteling van de mens die zoekt naar zijn

identiteit – die hij 'de weg van de held' noemt. *“Het doel van het boek is om een aantal waarheden, die voor ons verborgen zijn achter de figuren uit godsdienst en mythologie, aan het licht te brengen door een groot aantal duidelijke voorbeelden naast elkaar te zetten en de oorspronkelijke betekenis daaruit naar voren te laten komen.”*

Door de biografie en uitdagingen die je coachee heeft te plaatsen in deze mythologische verhaalstructuur, verbind je de persoonlijke individuele problemen aan de uitdagingen van de gehele mensheid. Dan wordt een eenzame worsteling een gedeeld verhaal, een verhaal over een levensweg die we allemaal te gaan hebben.

“We hoeven het avontuur niet alleen te ondernemen, want de helden van alle tijden zijn ons voorgedaan; het labrynt is ons dóór en dóór bekend; we hoeven slechts de draad van de routen van de held te volgen. En waar we hadden verwacht een gruwel aan te treffen zullen we een god vinden; waar we hadden verwacht er een te zullen doden, zullen we onszelf verslaan; waar we hadden verwacht naar buiten te zullen reizen zullen we tot de kern van ons eigen bestaan komen; waar we verwacht hadden alleen te zullen zijn zullen we één zijn met de hele wereld.”

De held

De held is de man of vrouw van de zelfopgelegde onderwerping. Maar onderwerping waaraan? Dat is precies het raadsel dat we tegenwoordig voor onszelf moeten oplossen en het is overal en altijd de voornaamste deugd en historische daad van de held geweest dit te hebben opgelost.

De held waagt zich vanuit de gewone, dagelijkse wereld in een wereld van bovennatuurlijke wonderen: daar biedt hij het hoofd aan mythische krachten en behaalt hij een beslissende overwinning. Hij keert vervolgens terug van zijn mysterieuze avontuur met het vermogen zijn medemensen zegeningen te schenken.

De weg

De weg die de held te gaan heeft, zo blijkt uit de verhalen, is opgedeeld in een aantal fasen.

I. Vertrek

1. *Oproep tot het avontuur*
Door een ongelukje of in een droom wordt de held gevraagd op reis te gaan. Er wordt een onvermoede wereld onthuld en hij wordt betrokken in een relatie met krachten die hij niet goed begrijpt.
2. *Weigering van de oproep*
Zijn eerste reactie is dan ook een ‘nee, dat niet, dat is te lelijk, te walgelijk, te groot voor me’. De bloeiende wereld van de held blijkt echter een woestenijs

van onvruchtbare stenen en hij ervaart zijn leven als zinloos. De roep blijft aanhouden en uiteindelijk gaat de held op weg.

3. Bovennatuurlijke hulp

De eerste ontmoeting tijdens de heroïsche reis vindt plaats met een beschermende figuur, die de avonturier voorziet van amuletten tegen de drakenmachten die hij zal moeten trotseren. Deze beschermer belichaamt de weldoende, behoedende kracht van het lot. Het beeld is een geruststelling; een belofte dat de vrede van het paradijs, voor het eerst gekend in de moederschoot, niet voorgoed verloren is gegaan. Als de held gehoor heeft gegeven aan de oproep en moedig zijn weg vervolgt, vindt hij zo alle krachten van het onbewuste aan zijn zijde.

4. Het overschrijden van de eerste drempel

Met behulp van de personificaties van zijn lot om hem te leiden en te helpen, gaat de held verder met zijn avontuur tot hij bij de drempelwachter aan de ingang van een onbekend gebied komt. Erachter ligt de duisternis, het onbekende en het gevaar, zoals er achter de ouderlijke bewaking gevaar is voor het kind, en zoals er voorbij de bescherming van zijn gemeenschap gevaar is voor het lid van de stam. Het overschrijden van de drempel is de eerste stap in het heilig gebied van de universele bron. De krachten die de grens bewaken zijn gevaarlijk, zich er mee inlaten is riskant, maar voor iedereen die over bekwaamheid en moed beschikt, wijkt het gevaar.

5. De buik van de walvis

Het idee dat het overschrijden van de magische drempel een overgang naar een wedergeboorte is, wordt soms gesymboliseerd middels het wereldwijd verspreide moederschootbeeld van de

buik van de walvis. De held wordt, in plaats van de macht van de drempel te overwinnen of te sussen, opgeslokt door het onbekende en lijkt gestorven te zijn, waardoor het overschrijden van de drempel een vorm van zelfvernietiging is.

II. Inwijding

1. *De weg der beproevingen*

Zodra de held de drempel heeft overschreden en uit de 'buik van de walvis' is gekomen, betreedt hij een droomlandschap vol vreemde, veranderlijke, tweeslachtige vormen, waar hij aan een reeks beproevingen wordt onderworpen. De held wordt heimelijk geholpen door de raad, de amuletten en de geheime tovermiddelen van de bovennatuurlijke helper.

2. *De ontmoeting met de godin*

Als alle hindernissen en monsters zijn overwonnen, volgt er meestal een mystiek huwelijk van de triomferende held-ziel met de koningin-godin van de wereld. Zij is het toonbeeld van volmaakte schoonheid, het antwoord op alle verlangens, het gelukzaligheid brengende doel van de aarde en

onaardse queeste van iedere held. Het beeld is echter niet alleen weldadig, want er is ook een 'slechte moeder'; de afwezige, onbereikbare, belemmerende, verbiedende, straffende of gevaarlijk begeerde moeder tegen wie agressieve fantasieën worden gericht en van wie contra-agressie wordt gevreesd.

Hierdoor wordt de held gelouterd en ontdaan van zijn uit de kindertijd stammende hinderlijke gevoeligheden en wrok, en komt hij open te staan voor de ondoorgroendelijke Algeest die niet in de eerste plaats bestaat als goed en kwaad voor zijn kinderlijke menselijke dagelijkse gebruik, maar als de afspiegeling van het wezen der dingen. De vrouw vertegenwoordigt in de beeldtaal van de mythologie de totaliteit van wat gekend kan worden. De held is degene die te weten komt.

3. *Eenwording met de vader*

Na deze kennis te hebben verworven, geeft een mystagoog (de vader of het vadersubstituut) allerlei statussymbolen aan de held. Deze vertrouwt hij alleen toe aan een zoon die daadwerkelijk is gezuiverd van alle ongepaste infantiele

Je verbindt de persoonlijke
inidividuele problemen aan
de uitdagingen van de
gehele mensheid

resten. De held is nu zelf de vader geworden en gerechtigd zelf op te treden als inwijder, leidsman, als zonnedeur waardoor de held kan overgaan naar het ervaren van de majesteit van de kosmische wet, gelouterd van hoop en angst en tevreden met zijn begrip van de openbaring van het Zijn.

4. *Apotheose*

De zoon die volwassen is geworden en de vader waarlijk heeft leren kennen, verdraagt de smarten van de beproefden gemakkelijk: de wereld is geen tranendal meer, maar een gelukzaligheid van schenkende eeuwigdurende manifestatie van de Geest. De held heeft een goddelijke staat bereikt, nu hij de laatste verschrikkingen van de onwetendheid achter zich heeft gelaten. Hij heeft het bevrijdend vermogen dat in ons allen schuilt, ontsloten.

5. *Het uiteindelijke geschenk*

De uiteindelijke beloning is een ononderbroken verblijf in het Paradijs, gesymboliseerd door bijvoorbeeld een elixer of graal. Alles bevindt zich nu in voortgang; in een proces van ontstaan en terugkeer. Planten komen tot bloei, maar alleen om tot de wortel terug te keren. Terugkeren tot de wortel is als het zoeken van rust. Het zoeken van rust is als de geleidelijke gang naar de lotsbestemming. De gang naar de lotsbestemming is als de eeuwigheid. De eeuwigheid kennen leidt tot begrip; begrip leidt tot ruimheid van inzicht; ruimheid van inzicht leidt tot adeldom van de ziel; adeldom van de ziel is als de hemel. Het hemelse is als Tao. Tao is het eeuwige. Het verval van het lichaam is niets om bang voor te zijn.

III. Terugkeer

1. *De weigering om terug te keren*

Als de held zijn queeste tot een goed einde heeft gebracht door tot de bron door te dringen, met de hulp

van een mannelijke of vrouwelijke menselijke of dierlijke personificatie, moet hij nog terugkeren met zijn levenstransformerende trofee. De held dient nu de runen der wijsheid, het Gulden Vlies, of zijn slapende prinses mee terug te nemen naar het rijk van de mensen, waar de gave kan dienen om de gemeenschap, het volk, de planeet of de tienduizend werelden te vernieuwen.

2. *De magische vlucht*

Als de triomferende held de zegen van de godin of god verwerft en de expliciete opdracht krijgt naar de wereld terug te keren met enigerlei elixer voor de vernieuwing van de mensenwereld, wordt hij in de laatste fase van zijn avontuur gesteund door alle krachten van zijn bovennatuurlijke beschermer. Als daarentegen de trofee tegen de wil van de bewaker ervan is bemachtigd, dan wordt de laatste fase van de mythologische cyclus tot en sensationele, vaak komische achtervolging.

3. *Redding van buitenaf*

Soms heeft de held nog meer hulp van buitenaf nodig om terug te keren van zijn avontuur. Dat wil zeggen, soms moet de wereld hem te hulp komen en halen. *“Zou hij, die zich van de wereld heeft losgemaakt er ooit weer willen terugkeren? Hij wil slechts één ding: dáár zijn. Maar het leven zal in die mate waarin men levend is, blijven roepen.”*

4. *Terug over de drempel*

De terugkerende held moet de botsing met de wereld doorstaan om zijn avontuur tot een goed einde te brengen. Maar hoe vertelt men opnieuw wat al duizendmaal juist verteld, maar verkeerd begrepen is? Dat is de laatste, zware taak van de held. Hoe vertaalt men in de taal van de wereld van het licht de niet in woorden te vatten lessen vanuit de duisternis? Hoe brengt men aan mensen

die hardnekkig alleen op hun zintuigen vertrouwen, de boodschap over van de leegte waaruit alles voortkomt?

5. *Meester van twee werelden*

De held klampt zich niet meer aan het leven vast, maar hij laat vrijwillig en ontspannen datgene wat er in hem gebeurt over zich komen. Hij wordt een anonimiteit. De Wet is in hem, met zijn onvoorwaardelijke instemming. Het vermogen om vrijelijk de scheidslijn tussen de werelden in beide richtingen te overschrijden, van het perspectief van de zichtbare vormen van de tijd naar dat van de oorzakelijke diepte en terug – zonder de bestanddelen van het ene met die van het andere te besmetten, terwijl de geest wel in staat is het ene bij de gratie van het andere te kennen – dat is de gave van de meester.

6. *Vrijheid om te leven*

Het doel van de mythe is de vertekening van het beeld van het leven weg te nemen, door een verzoening van het individuele bewustzijn met de universele wil te bewerkstellingen. Deze verzoening komt tot stand door een bewustwording van de ware relatie tussen de vergankelijke verschijningsvormen van de tijd en het onvergankelijke leven dat in alles leeft en sterft. De held, gesterkt door dit inzicht, is vrij in zijn handelen. Verheugd dat de genade van de Oppergod door zijn handen stroomt, is hij de bewuste drager van de machtige, wonderbaarlijke Wet, of zijn werk nu dat van slager, jockey of koning is.

De moderne held

De grootste uitdaging voor de primitieve jagersvolken was zich psychologisch in te stellen op de opgave de wildernis te delen met de mammoet en sabeltandtijger. Er vond een onbewuste identificatie plaats en deze werd ten slotte bewust gemaakt in de half-menselijke, half-dierlijke figuren van de

mythologische totemvoorouder.

Het afdalen van de westerse wetenschap uit de hemel naar de aarde (van de zeventiende-eeuwse astronomie naar de negentiende-eeuwse biologie) en ten slotte de huidige gerichtheid op de mens zelf (in de twintigste-eeuwse antropologie en psychologie) markeren de weg van een wonderbaarlijke verplaatsing van het brandpunt van de menselijke nieuwsgierigheid; de mens zelf is nu het cruciale mysterie.

De moderne held die gehoor durft te geven aan de oproep van die geest waarmee wij voorbestemd zijn één te worden, durft te zoeken, kan en mag niet wachten tot zijn gemeenschap haar slangen huid van trots, angst, gerationaliseerde hebzucht en heiligverklaard wanbegrip afwerpt. Het is niet de maatschappij die de scheppende held moet leiden en verlossen, maar precies het omgekeerde. En zo heeft ieder van ons deel aan de opperste beproeving, draagt ieder het kruis van de verlosser; niet op de stralende momenten van de grote overwinningen van zijn stam, maar in de stilten van zijn persoonlijke wanhoop.

Collega, ik wens je voldoende heldendom om de weg naar de Graal te gaan, van waaruit we gelouterd terugkeren, verzoend met het leven en gesterkt om 'tienduizend werelden te vernieuwen' en zo bij te dragen aan de overlevering van het mens-zijn zoals het generatie op generatie in alle culturen is gebeurd. ■

Jikke de Ruiter is zelfstandig gevestigd. www.jikkederuiter.nl is redactielid van het Tijdschrift voor Coaching.